

Vegyes jogrendszerek

Szerző: BADÓ Attila

Affiliáció: egyetemi tanár, intézetvezető, SZTE ÁJK

Rovat: Jogösszehasonlítás

Rovatszerkesztő: FEKETE Balázs

Lezárás dátuma: 2017.12.31

Idézési javaslat: BADÓ Attila: „Vegyes jogrendszerek” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: FEKETE Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/vegyes-jogrendszerek> (2018). Konkrét szöveghelyre való hivatkozáshoz javasoljuk a szövegbeli bekezdésszámok használatát, pl. [8] vagy [12]–[18].

Vegyes jogrendszerről (mixed legal system, mixed jurisdiction) vagy éppen hibrid jogi hagyományokról (hybrid legal traditions) abban az összefüggésben olvashatunk az összehasonlító jogi szakirodalomban, ha valamely klasszifikációs megoldás alapján meghatározott jogcsaládok, jogkörök jellegzetességeinek „keveredése” mutatható ki egy adott jogrendszerben. Szűkebb értelemben vegyes jogrendszerről akkor írunk, ha egy jogrendszerben a common law (anglo-amerikai) és a római-germán (kontinentális) jogcsalád (jogkör) jegyei egyaránt markánsan megjelennek. A vegyes jogrendszerek elméletét leginkább meghatározó irányzat csak azokat a jogrendszereket helyezi az általuk „harmadik jogcsaládnak” nevezett kategóriába, melyeknél valamilyen történelmi ok következtében a common law (mindenekelőtt közjogi), valamint a kontinentális jogrendszerek (mindenekelőtt magánjogi) elemei erőteljesen érvényesülnek. Tágabb értelemben az összehasonlító jog képviselői szerint két vagy több beazonosított jogcsalád, jogkör jellegzetességeit erőteljesen felmutató jogrendszer esetén igazolható a vegyes jogrendszer elnevezés. Szélsőséges értelemben pedig valamennyi jogrendszer vegyesnek tekinthető, hiszen valamennyi állam jogát érték idegen hatások történelme során.

Tartalomjegyzék

1. **A vegyes jogrendszer fogalmának eredete és szűk értelmű meghatározása**
2. **A „hagyományos” értelemben vett vegyes jogrendszerek jellegadó kritériumai**
3. **A vegyes jogrendszerek fogalmának tágabb értelmezése. A plurális megközelítés**
4. **Összegzés**
5. **JEGYZETEK**

1. A vegyes jogrendszer fogalmának eredete és szűk értelmű meghatározása

[1] A vegyes jogrendszerekre vonatkozó elmélet gyökerei szinte az összehasonlító jog kialakulásának, a különböző osztályozási elképzelések kibontakozásának kezdetéig vezethetők vissza a ->[jogösszehasonlítás](#) története. Általánosan elfogadott állítás a szakirodalomban, hogy a jogrendszerek az önkéntes jogátvételnél vagy valamilyen kényszernek köszönhetően külső, akár

teljesen idegen jogi kultúrájú jogrendszerek forrásából is táplálkoztak és táplálkoznak. Nem létezik olyan állam, melynek jogát történelmi fejlődése során ne érték volna idegen hatások.^[1]

[2] A jogrendszerek osztályozásával foglalkozók többsége mindig is tudatában volt e ténynek, és hol kisebb, hol nagyobb jelentőséget tulajdonítva a jogrendszerek egymásra hatásának, klasszifikációs rendszereik felvázolásánál megemlítték ezt a jelenséget a ->[jogrendszerek](#) osztályozása. A legnevesebb, máig elismert és használt klasszifikációs modellek megalkotói is figyelmeztettek arra, hogy léteznek olyan jogrendszerek, melyek az általuk kialakított csoportok egyikébe sem illeszthetők tökéletesen.^[2] E rendszerezésekben közös elem, hogy a mélyebb keveredést felmutató jogrendszereket nem tartották arra „érdemesnek”, hogy azokat valamilyen szempontrendszer szerint önálló csoportba, családba sorolják. René David megelégedett azzal, hogy néhány jogrendszernél jelezze, ezek sem a *common law*, sem a római-germán jogcsaládba nem illeszthetők egyértelműen ->a *common law* jogrendszerek.^[3] A Zweigert és Kötz szerzőpáros – ennél több teret szentelve a problémának – az általuk hibridnek nevezett jogrendszerekről azt a megállapítást tette, hogy azokat egymással semmi nem köti össze azon túl, hogy a stíluselemek alapján egyik jogkörbe sem sorolhatók. Így Skóciától Kínáig számos jogrendszert tartanak beilleszthetetlennek az általuk kialakított hat jogkörbe anélkül, hogy számukra valamiféle „elhelyezést” biztosítanának a jogrendszerek nagy csoportjaiban.^[4]

[3] Pedig a gondolatot, hogy a csoportosításokból kényszerűen kimaradó jogrendszereket – a fenti magyarázatokon túl – valami más is összekötheti, már korán megfogalmazták. Az első, e jelenséget mélyebben elemző dolgozat 1899-ben született,^[5] melyben a szerző, Frederick Parker Walton Kanada jogrendszerét elemezve ír a kontinentális (->a [kontinentális jogrendszerek](#)) és ->a *common law* [jogrendszerek](#) jellegzetességeinek keveredéséről. Az általa adott meghatározás szerint „vegyes jogrendszerben a római-germán jogi hagyományt bizonyos fokig az angolszász-amerikai jog elemei hatják át”.^[6] Bár ezt követően is születtek hasonló tudományos írások,^[7] az 1950-es évekig az összehasonlító jogászok nem sok figyelmet szenteltek e kérdéskörnek. Ezt követően azonban egy olyan, vegyes jogrendszerek vizsgálatát folytató műhely kialakítására kerül sor, mely lökést adott az ilyen jellegű összehasonlító jogi kutatásoknak.^[8] Sir Thomas Smith, a skót Aberdeen egyetem kutatójaként arra hívta fel a figyelmet, hogy e téma vizsgálata mindenekelőtt azok számára lehet hasznos, akik maguk is valamely vegyes jogrendszer megismerése, megértése céljából kívánnak más, hasonló helyzetben lévő vegyes jogrendszerek tapasztalataira támaszkodni. Smith számos publikációja, konferenciaszervező tevékenysége e gondolat talaján hozta össze a téma skót, dél-afrikai vagy éppen louisianai szakértőit. Smith tevékenysége nyomán egyre erőteljesebben jelent meg az az elgondolás, hogy az összehasonlító jog klasszifikációs megoldásait újragondolva egy vegyes jogkör vagy jogcsalád léte is indokolható lenne. Maga a vegyes jogrendszer elnevezés is Smith nevéhez fűződik, aki egy 1965-ös cikkében használta ezt először.^[9] A szerző a vegyes jogrendszerek fogalmát úgy határozta meg, hogy „alapvetően civiljogi rendszerek, amelyekre az anglo-amerikai *common law* környezet nyomása alatt részben e rivális rendszer joggyakorlata rátelepedett.”^[10] Valamivel később Robin Evans-Jones Skócia jogrendszerének elemzése során a következőt írta: „a terminus napjaink Skóciáját tekintve azt a jogrendszert fedi le, ahol mind a kontinentális, mind pedig az angolszász *common law* szemlélet jegyei nagymértékben gyökeret vertek”.^[11]

[4] E felfogás tehát azokat a jogrendszereket tekinti vegyesnek, melyeknél a római-germán vagy más elnevezéssel kontinentális (civiljogi) és a *common law* jogrendszerek jellegzetességei *együtt élnek*.^[12]

[5] A ma már mozgalomként is aposztrofált^[13] irányzat igazából a XXI. század elején vált igazán markánssá, amit leginkább a Vernon V. Palmer által szerkesztett, a „harmadik jogcsalád” fogalmát már a címében is tartalmazó kötet fémjelez.^[14] E kötetben az irányzat alapvetésein túl a „jogcsalád” egyes jogrendszereit reprezentáló szakértők saját, vegyesnek tekintett jogrendszeréről szóló írásai is helyet kapnak. Palmer a Smith által vallott felfogáshoz csatlakozva határozottan mellett érvel (akárcsak e megközelítés egy másik képviselője, Evans-Jones^[15]), hogy a „klasszikus értelemben vett” vegyes jogcsaládba csakis azok a jogrendszerek tartoznak, melyeknél a *common law* és a római-germán jogcsalád jegyei meghatározó mértékben szerepet játszanak.^[16]

2. A „hagyományos” értelemben vett vegyes jogrendszerek jellegadó kritériumai

[6] Felmerül a kérdés, hogy melyek azok a jellegadó vonások, amelyek a vegyes jogrendszereket összefűzik? A válasz nyilvánvalóan a vegyes jogrendszerek mibenlétére adott választól függ. Első körben a vegyes jogrendszerek „klasszikus”, a XXI. századi jogtudományban – mindenekelőtt a korábban már említett Palmer nevéhez köthető felfogása tekintetében – érdemes megvizsgálni e kérdést. Palmer a *common law* és kontinentális jogi elemek keveredésére építve, az általa harmadik jogcsaládnak nevezett csoport létezésének elfogadásához megfontolásra érdemes szempontokat és a korábbi, csupán bizonytalanul alátámasztott elképzelésekhez elméleti megalapozást nyújt. Kenneth Reid 2003-ban fogalmazott, a vegyes jogrendszerekre kidolgozott elmélete is a klasszifikáció hiányosságainak terméke,^[17] hiszen az alapvetően *common law*-ra és kontinentális jogra felosztott klasszifikációs térképen nehéz volt elhelyezni azokat a jogrendszereket, melyekben mindkét jogcsalád erőteljes jegyei beazonosíthatóak voltak.

[7] Palmer amellet érvel, hogy a vegyes jogrendszerek három jellemző vonás alapján köthetők össze, és e vonások együttes jelenléte alapozza meg a jogcsaládba tartozást és ad értelmet az önálló, vegyes jogcsalád létének.

- a) A vegyesnek tekintett jogrendszerek a *common law* és római-germán joganyagra épülve jöttek létre.
- b) Mennyiségi és pszichológiai jellemzők tekintetében is azonosság mutatható ki. Mindkét forrásból nagyszámú szabály és jogelv létét lehet kimutatni, és az anyagi jogon túl az intézmények és a jogi gondolkodás tekintetében is e kettősség igazolása szükséges. (A mennyiség jelentőségének megértéséhez elegendő például Texas vagy Kalifornia államok jogára utalni, ahol a magánjog rendelkezik némi kontinentális vonással. Mégsem kérdőjelezi meg senki, hogy egyértelműen *common law* jellegű tagállamokról van szó, ellentétben Louisianával, ahol a civiljogi hatás meghatározó módon érvényesül.) Pszichológiai aspektusból pedig annak megállapítása szükséges, hogy a két jogcsalád együttes jelenléte az adott jogrendszerben az átlagos (*ordinary*) megfigyelők és az igazságszolgáltatásban szerepet játszóknak számára is nyilvánvaló.
- c) A római-germán és *common law* elemek megjelenése jogági értelemben meghatározott. Míg a *common law* elvek, szabályok és intézmények általában a közjogban, addig a római-germán elemek tipikusan a magánjogban (-> **magánjog**) mutathatók ki. A vegyes jogrendszerek családjában a tulajdonjog, a családi jog (-> **családjog**), az öröklési (-> **öröklési jog**) vagy a kötelmi jog egyértelműen római-germán forrásból építkeznek, a közjog pedig inkább *common law* (vagy Palmer szóhasználatával angol-amerikai) forrásból. Az például, hogy ezen jogrendszerekben a törvények bírói felülvizsgálata nem elkülönülő alkotmánybíróságok (-> **alkotmánybíróság**), hanem rendes bíróságok keretében zajlik, vagy hogy meghatározott ügyekben, meghatározott kérdésekben tipikusan esküdtsek hoz döntést, a *common law* gyökerekre vezethető vissza.^[18]

[8] A fenti szempontok alapján megalkotott „harmadik jogcsaládba” tartozó jogrendszerek e feltételeknek – ezt hangsúlyozni kell – különböző történelmi időszakban tettek eleget. A legősibb vegyes jogrendszernek e felfogás szerint Skócia számít, mely egyesek szerint 1707-től, az Angliával történő egyesüléstől, mások szerint pedig már jóval korábban vegyes rendszerré vált.^[19] Skóciát a XVIII. század végétől Québec-tartomány, majd a XIX. század elején Louisiana és Dél-Afrika követi. A XIX. század végén csatlakozik a családhoz Puerto Rico és a Fülöp-szigetek. Őket követi Srí Lanka, Ciprus, Botswana, Guyana, Málta, Mauritius, Namíbia, Santa Lucia, valamint a Seychelles-szigetek és – a család legújabb tagjának számító – Izrael, mely a XX. század végén, a demográfiai és kulturális változások miatt válhatott vegyes jogrendszerre.

3. A vegyes jogrendszerek fogalmának tágabb értelmezése. A plurális megközelítés

[9] Amint korábban jeleztük, Zweigert és Kötz, a „hibrid” jogrendszerek meghatározásánál már túllépett a csakis a *common law* és kontinentális jog „együttélésére” alapozott felfogáson. Negatív

meghatározásuk ugyanakkor csupán annak megállapítására szorítkozott, hogy a több forrásból táplálkozó jogrendszerek nem illeszthetők az általuk meghatározott jogkörökbe. A Smith, majd Palmer nevével fémjelzett vegyes jogcsaládra vonatkozó koncepció azonban ennél sokkal kidolgozottabb ellenérvekkel szembesült az 1990-es évektől, ugyanis ebben az időszakban olyan kutatók, mint Esin Öröcü, William Tetley,^[20] Elspeth Attwool és Sean Coyle^[21] részletesen fejtik ki a „hagyományos” felfogással szembeni ellenérzéseiket.

[10] A ->jogi pluralizmus fogalmának igen változatos értelmű használatára tanulmányok sora hívja fel a figyelmet.^[22] Egyik alapvető jelentéstartalma egy adott államon belül párhuzamosan működő normarendszerek létezésére utal, melynek plasztikus megjelenési formáit a gyarmatosított, majd posztkoloniális, általában kevésbé látványos jelenségét a modern, ipusztériális társadalmakban vizsgálja a ->jogszociológia, a ->jogi antropológia. A vizsgált normák egy része lehet államilag elismert vagy el nem ismert.^[23] A fent említett vegyes jogrendszerek témakörével foglalkozó kutatók a „vegyes jog” kifejezés szélesebb körű használatának szükségességére hívják fel a figyelmet. A „hagyományos” felfogás képviselői szerint a kiterjesztés mértékében eltérő nézeteket vallókat a jogi pluralizmus elmélete köti össze. Palmer megfogalmazása szerint a jogi pluralizmus ebben az összefüggésben pusztán annyit jelent, hogy egy jogrendszer vegyessé nyilvánításának egyetlen feltétele, hogy a vizsgált jogrendszerben legalább kétféle joganyag vagy tradíció létezzen, vagy lépjen interakcióba egymással.^[24] Palmer utal arra a veszélyre, hogy a plurális megközelítés a jogcsalád felfogást alapjaiban boríthatja fel, és a hagyományosan „tisztá” kontinentális vagy *common law* jogrendszerek „vegyes” jellegét is igazolhatja. E felfogás mentén akár az angol jogrendszer sem tekinthető ma már tiszta *common law* rendszernek, miután ott is erőteljes kontinentális elemek jelentek meg az erősödő törvényhozás vagy éppen az uniós tagság következményeként.^[25] Későbbi írásában ugyanakkor ő maga is elismeri, hogy az általa vallott felfogással rivalizáló pluralizmus elmélet egészen új távlatokat nyithat az összehasonlító jog számára.^[26]

[11] A kiterjesztő értelmezést vallók között Öröcü kiindulópontja az, hogy a jogrendszerek osztályozásánál napjainkban teljesen új megközelítésre van szükség. A klasszifikáció kérdését rugalmasan kell kezelni, hiszen a jogrendszerek folyamatos változásban vannak. Az osztályozás során a jogrendszerek eredetének, alkotó elemeinek és összetételének megállapítását követően az egyes alkotó elemek súlya alapján lehet a jogrendszer helyét megtalálni, amit rendszeresen felül kell vizsgálni. Véleménye szerint az osztályozások elfogadott formái túlságosan magánjog és Európa-centrikusak és túlságosan a *common law*-ra és a kontinentális jogra koncentrálnak. A kevert jogrendszerek felfogásának szűk értelmezésére reagálva kifejti, hogy amennyiben „vegyes” jelzővel kell ellátni egy új jogcsaládot, akkor annak egy alrendszerét jelenthetik csupán a *common law* és kontinentális jog keresztezéséből kialakult jogrendszerek.^[27] Az Öröcü által kialakított családfa rendszer^[28] abból a feltételezésből indul ki, hogy minden jogrendszer bizonyos értelemben vegyes, és minden jogrendszer egy másik jogrendszer átfedésében értelmezhető. Az átfedés mértéke jelenti csupán az egyes jogrendszerek közötti különbséget, és nem léteznek „tisztá” jogrendszerek a világon. Öröcü különbséget tesz kevert (*mixed*) és keveredő (*mixing*) jogrendszerek között, utóbbiak alatt azon jogrendszereket értve, melyeknél a keveredés folyamata éppen tettenérhető. Ezek közé sorolja többek között a kommunizmus fogságából szabaduló és európai integrációra törekvő közép- és kelet-európai jogrendszereket.^[29]

[12] A fenti felfogáshoz kapcsolódó szerzők mindennek megfelelően jelentősen és változatos módon bővítik a vegyes jogrendszerek csoportját, és Ausztráliától kezdve Hong Kongon át egészen az Európai Unióig merészkednek. E felfogás alapján minden olyan jogrendszer vegyesnek tekinthető, melyben bármilyen, legalább két jogcsalád vagy jogi tradíció *markáns hatása* érzékelhető.^[30] A plurális megközelítésre építő, a vegyes jogrendszer fogalmát széles értelemben használó irányzat egyik plasztikus megjelenítését az ottawai jogi karon dolgozták ki, és csoportosításuk a világ nagy jogrendszereit bemutató, 2000-ben megjelenő enciklopédiában is helyet kapott. Az ottawai kutatók egy manapság divatos klasszifikációs modell keretében (mely a világot *common law*, kontinentális, szokásjogi ->szokásjog), muszlim és vegyes jogrendszerekre osztja) jelenítik meg a vegyes

jogrendszerek alább bemutatott keveredési formáit.^[31]

[13] Kontinentális és *common law* vegyes rendszerek:

- Dél-Afrika
- Botswana
- Ciprus
- Skócia (UK)
- Guyana
- Louisiana (USA)
- Málta
- Mauritius
- Namíbia
- Fülöp-szigetek
- Porto Rico (ASS. USA)
- Quebec (CD)
- Saint Lucia
- Seychelles szigetek

[14] Kontinentális és szokásjogi vegyes rendszerek:

- Burkina Faso
- Burundi
- Csád
- Kína (Hongkong és Makaó nélkül)
- Kongói Köztársaság
- Kongói Demokratikus Köztársaság
- Elefántcsontpart
- Etiópia
- Egyenlítői-Guinea
- Gabon
- Guineai Köztársaság
- Bissau-Guinea
- Japán
- Dél-Korea
- Észak-Korea
- Madagaszkár
- Mali
- Mongólia
- Mozambik
- Nigéria
- Ruanda
- Sao Tomé és Príncipe
- Szenegál
- Szváziföld
- Tajvan
- Togó

[15] Kontinentális és iszlám jogi vegyes rendszerek:

- Algéria
- Comore-szigetek
- Egyiptom
- Irán
- Irak

- Libanon
- Líbia
- Mauritánia
- Marokkó
- Palesztina
- Szíria
- Tunézia

[16] *Common law* és szokásjogi vegyes rendszerek:

- Bhután
- Ghána
- Hongkong
- Libéria
- Malawi
- Mikronézia
- Mianmar
- Nepál
- Pápua Új-Guinea
- Szamoa
- Sierra Leone
- Salamon-szigetek
- Tanzánia
- Uganda
- Zambia

[17] *Common law* és iszlám jogi vegyes rendszerek:

- Banglades
- Pakisztán
- Szingapúr
- Szudán

[18] Kontinentális, iszlám és szokásjogi vegyes rendszerek:

- Dzsibuti
- Eritrea
- Indonézia
- Jordánia
- Kuvait
- Omán
- Kelet-Timor

[19] *Common law*, iszlám és szokásjogi vegyes rendszerek:

- Brunei
- Gambia
- India
- Kenya
- Malajzia
- Nigéria

[20] Kontinentális, *common law* és szokásjogi vegyes rendszerek:

- Kamerun
- Lesotho
- Sri Lanka

- Vanuatu
- Zimbabwe

[21] *Common law*, kontinentális, iszlám és szokásjogi vegyes rendszerek:

- Bahrein
- Katar
- Szomália
- Jemen

[22] Kontinentális, *common law*, zsidó és iszlám jogi vegyes rendszer:

- Izrael

[23] Iszlám és szokásjogi vegyes rendszer:

- Egyesült Arab Emírségek

4. Összegzés

[24] Az összehasonlító jog elméletével foglalkozó szakirodalomban a vegyes jogrendszerek létét, mibenlétét, a hagyományosnak tekintett klasszifikációs megoldások megújítását feszegető írások folyamatosan szaporodnak. E folyamatba a széles körben elfogadott jogcsaládokra, jogkörökre építő klasszifikációs modellek kiegészítési, javítási kísérletei és az eddigi kategóriák teljes felváltását sürgető, a jogrendszereket keveredési mértékük alapján osztályozó elképzelések is beletartoznak. Az összehasonlító jog nagyjai általában nem feledkeznek meg hangsúlyozni, hogy kialakított csoportjaik nem „természetes”, hanem a mélyebb összehasonlító jogi vizsgálatok megkönnyítése érdekében kialakított „mesterséges” kategóriák. A vegyes jogrendszerek elméletét is ebből a szempontból lehet értékelni. A gyakran talán túl akadémikusnak látszó vitákat olvasva érdemes rámutatni arra, hogy a jogrendszerek osztályozásának új formái az összehasonlító jogászok számára mindig is központi kérdéseként kezelt, a jogrendszerek közelítésével foglalkozó, a globalizáció által felgyorsított „konvergencia” jelenségre adott válaszként is felfoghatók.

5. JEGYZETEK

[1] Esin ÖRÜCÜ: „What is a Mixed Legal System: Exclusion or Expansion?” in Esin ÖRÜCÜ (szerk.): *Mixed Legal Systems at New Frontiers*, London, Wildy, Simmonds & Hill, 2010, 37–55.

[2] Lásd pl. Pierre ARMINJON – Baron Boris NOLDE – Martin WOLFF: *Traité de droit comparé*, Paris, Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1950–1952, 49.

[3] René DAVID: *Les grands systèmes de droit contemporains*, Paris, Dalloz, 1964, 630.

[4] Konrád ZWEIGERT – Hein KÖTZ: *Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem gebiete des Privatrechts*, Tübingen, J. C. B. Mohr, 1971, 457.

[5] Frederick Parker WALTON: „The Civil Law and the Common Law in Canada” *Juridical Review* 1899/12, 291.

- [6] Frederick Parker WALTON: *The Scope and Interpretation of the Civil Code*, Montreal, Wilson & Lafleur Ltée, 1907, 1.
- [7] Robert Warden LEE: „The Civil Law and the Common Law. A world survey 1915” *Michigan Law Review* 1915/2, 89.
- [8] Jacques Du PLESSIS: *Comparative Law and the Study of Mixed Legal Systems*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 75.
- [9] Thomas Broun SMITH: „The Preservation of the Civilian Tradition in »Mixed Jurisdictions«” in Athanassios Nicholas YIANNPOULOS (szerk.): *Civil Law in the Modern World*, Baton Rouge, Louisiana State University Press, 1965, 2.
- [10] Lásd SMITH (9. j.) 2–3.
- [11] Robin EVANS-JONES: „Receptions of Law, Mixed Legal Systems and the Myth of the Genius of Scots Private Law” *Law Quarterly Review* 1998, 228.
- [12] E körbe az alábbi jogrendszerek sorolhatók: Skócia, Dél-Afrika, Louisiana, Québec-tartomány, Puerto Rico, Fülöp-szigetek, Srí Lanka, Ciprus, Botswana, Guyana, Málta, Mauritius, Namíbia, Santa Lucia, valamint a Seychelles-szigetek.
- [13] Kenneth G. C. REID: „The Idea of Mixed Legal Systems” *Tulane Law Review* 2003/12, 1.
- [14] Vernon Valentine PALMER: *Mixed Jurisdictions Worldwide: The Third Legal Family*, Cambridge, Cambridge University Press, 2001.
- [15] Lásd Robin EVANS-JONES (szerk.): *The Civil Law Tradition in Scotland*, Edinburgh, Stair Society, 1995.
- [16] PALMER (14. j.) 3.
- [17] REID (13. j.) 5–40.
- [18] PALMER (14. j.) 7–11.
- [19] W. David H. SELLAR: „A Historical Perspective” in Crichton Scott STYLES (szerk.): *The Scottish Legal Tradition*, Edinburgh, The Stair Society, 1991, 35–37.
- [20] William TETLEY: „Mixed Jurisdictions: Common Law v Civil Law (codified and uncoded)” *Louisiana Law Review* 2000/3, 677–680.
- [21] Esin ÖRÜCÜ – Elspeth ATTWOOL – Sean COYLE: *Legal Systems: Mixed and Mixing*, The Hague – Boston, Kluwer Law International, 1996, 360.
- [22] Lásd Brian Z. TAMANAHA: „Understanding Legal Pluralism: Past to Present, Local to Global” *Sydney Law Review* 2008, 375; Sally Engle MERRY: „Legal Pluralism” *Law & Society Review* 1988/5, 869–896; John GRIFFITH: „What is legal pluralism?” *Journal of legal pluralism and Unofficial Law* 1986, 1–56.
- [23] Niekerk erre az állami és mély pluralizmus megkülönböztetést használja, Gardiol Jeanne VAN NIEKERK: „Legal Pluralism” in Jan Chistoffel BEKKER – Christa RAUTENBACH – Nazeem Muhammad Ismail GOOLAM: *Introduction to Legal Pluralism in South Africa*, Durban, LexisNexis Butterworths, 2007, 5–14.
- [24] Vernon Valentine PALMER: „Two Rival Theories of Mixed Legal Systems” *Electronic Journal of Comparative Law* 2008/5, 14.
- [25] Az ilyen jellegű értelmezéshez lásd Thomas H. BINGHAM: „There is a World Elsewhere: The Changing Perspectives of English Law” *International and Comparative Law Quarterly* 1992/3, 513; Jonathan E. LEVITSKY: „The Europeanisation of British Legal Style” *American Journal of Comparative Law* 1994/2, 347; Xavier LEWIS: „A Common Law Fortress Under Attack: Is English Law being Europeanized?” *Columbia Journal of European Law* 1995/1; Basil MARKESINIS: *The Gradual Convergence:*

Foreign Ideas, Foreign Influences and English Law on the Eve of the 21st Century, Oxford, Clarendon Press, 1993.

[26] PALMER (24. j.) 18.

[27] Esin ÖRÜCÜ: „What is a Mixed Legal System: Exclusion or Expansion?” *Electronic Journal of Comparative Law* 2008/1.

[28] Esin ÖRÜCÜ: „Family Trees for Legal Systems: Towards a Contemporary Approach” in Mark van HOECKE: *Epistemology and Methodology of Comparative*, Oxford, Hart, 2004, 359–375.

[29] ÖRÜCÜ (28. j.) 10.

[30] ÖRÜCÜ (28. j.) 54–55.

[31] Nicola MARIANI – Graciela FUENTES: *World Legal Systems/Les Systéme Juridique dans le Monde*, Montréal, Wilson and Lafleur, 2000, 45. A bemutatott táblázat forrása: [JuriGlobe](#).